MUZEUL ETNOGRAFIC VATRA DORNEI

documentar realizat de Mihail Spânu, etnograf

In memoriam
etnografului **ION CRUCEANU**

Ion Cruceanu a fost un talent adevărat şi robust, un creator şi un recuperator de frumuseţe, un căutător de „comori” pe care le-a preluat de la „oamenii de altădată , un modelator de gânduri şi cuvinte, un păstrător de mituri şi tradiţii româneşti, valori pe care nu le-a lăsat să se piardă, le-a adunat şi ni le-a dat drept moştenire…

ANICA FACINA

Expoziția de bază a muzeului dornean își propune conturarea personalității țăranului trăitor în zona de munte a județului Suceava. Aici au fost reunite creaţii tradiționale din patru zone etnografice: Țara Dornelor, Câmpulung Moldovenesc, Gura Humorului şi Rădăuți.

Omul de la munte, cel bătut de ploi dar şi de nevoi, ne apare în toată măreția sa de gânditor şi făuritor de valori nemuritoare. El a făurit doina. Iar mai apoi, cu slovele ei vrăjite a început să scrie pe piatră, pe lemn...

A scris mult şi frumos. A scris mult şi cu tâlc. A scris mult şi cu patimă. Iar aceste scriituri ale lui, care ne uimesc şi ne fascinează încercăm noi, astăzi, să le descifrăm.

Ion Cruceanu

STRUCTURA TEMATICĂ A MUZEULUI

INVENTAR ETNOGRAFIC

zona etnografică:
Vatra Dornei

domeniile:
ocupații (creșterea animalelor ● agricultura ● vânătoare) ● meșteșuguri (cojocăritul ● tors, țesut) ● organizarea interiorului casnic ● lucrul la pădure, plutăritul

ARTĂ POPULARĂ BUCOVINEANĂ

zonele etnografice:
Vatra Dornei ● Câmpulung ● Gura Humorului ● Rădăuți

domeniile:
● port popular ● textile de interior ● lemnul ● ceramica ● tradiții și obiceiuri ●

ocupații

agricultura

In această sală sunt prezentate piese din lemn şi os, realizate artistic, de la coarnele de praf de puşcă până la inventarul casnic, gospodăresc și de ceremonie, alcătuit din linguri, furci, bâte şi baltage, ploști și butoiașe, cupe, căuce, păscărițe, linguroaie, donițe, sucale.

păstoritul

CUPE PENTRU LAPTE

DONIȚA ȘI PIEDICĂ PENTRU VACI

O profundă înțelegere a materialului folosit o dovedesc şi cioplitorii în os, care ne uimesc prin acele "cornece", meş-terite din com de cerb, în care bătrânii vânători îşi păstrau praful de puşcă. Legat de metal, ori inci-zate direct pe materia cornoasă, toate repetă central motivul soarelui, atât de îndrăgit de români.

Ion Cruceanu

prelucrarea lemnului

Piesele din lemn şi os, realizate artistic, de la coarnele de praf de puşcă până la inventarul casnic, gospodăresc și de ceremonie este alcătuit din linguri, furci, bâte şi baltage, ploști și butoiașe, cupe, căuce, păscărițe, linguroaie, donițe, sucale.

Fără a avea note accentuat specifice nord-moldovene, interiorul de aici capătă identitate prin piesele ce-l agrementează care au, prin colorit, repertoriu decorativ, ades prin morfologie şi constituţie un specific zonal.

Într-o dispunere perimetrală se articulează lațța cu spătar, podişorul, lada-masă, leagănul, patul, zestrea, culmea etc. Traforurile şi inciziile sunt tehnicile de decorare cele mai utilizate în domeniul lemnului, la unele piese ca “păscărița" sau „lada de zestre", înregistrându-se şi suite de elemente florale şi geometrice executate prin pirogravare.

O altă serie de exponate provin din domeniul arhitecturii populare, valoroase eșantioane de exercițiu tehnic, deprindere meşteşugărească și tratare artistică. Stâlpii de cerdac ciopliți în volume, într-un ansamblu unitar cu poarta şi întreaga faţadă a casei, sunt un semn decorativ și funcțional ce contribuie la nota de particular a fiecărei locuințe.

textile de interior

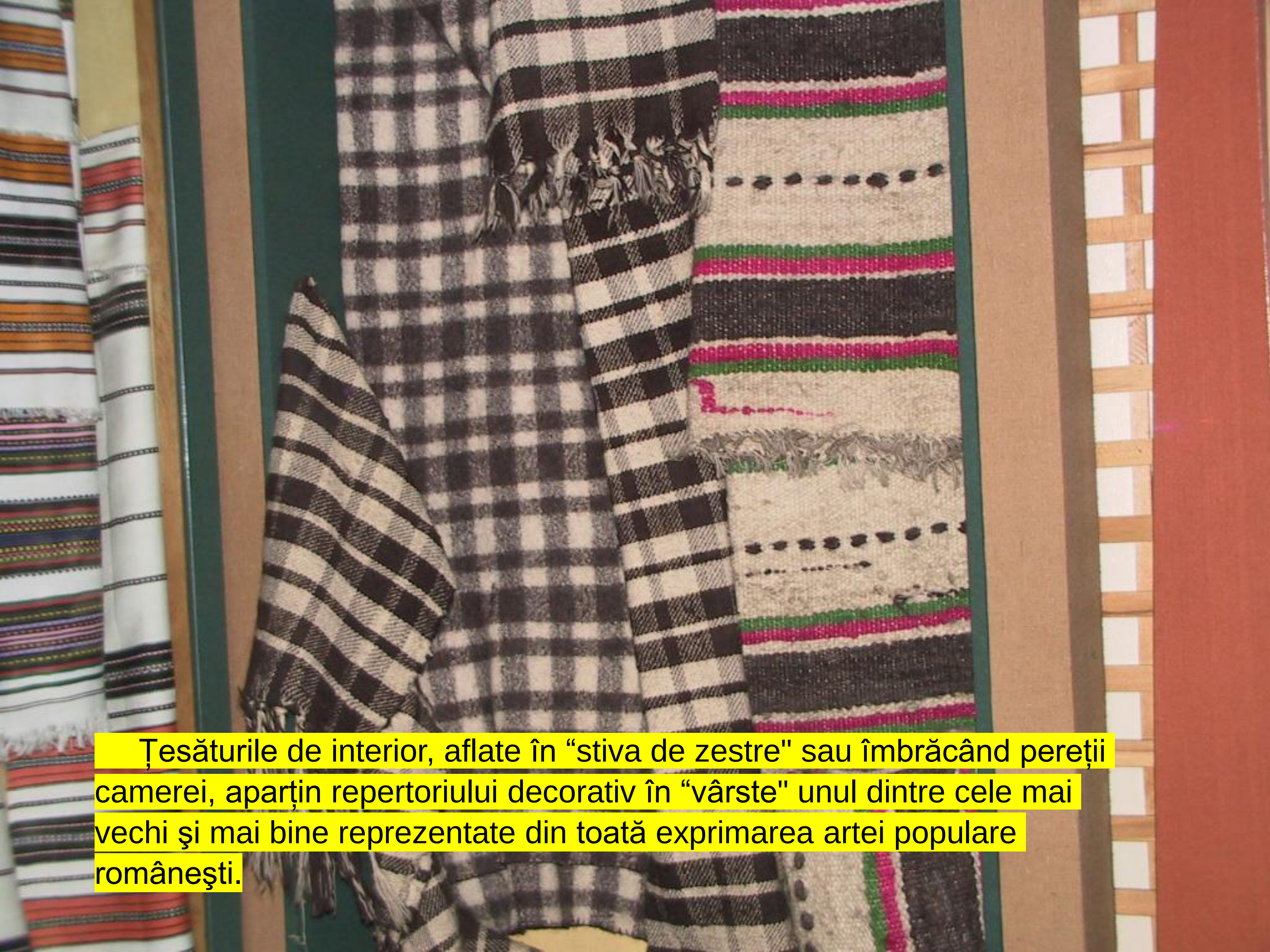
Textilele de împodobire a interiorului, “grindăraşele”, țesăturile de perete și “laițe”, “ştergarele” prind în jocul ițelor motive vechi țesute dintotdeauna în stativele gospodinelor de pe văile Bistriței și Dornelor. Alături de cele mai vechi, în “vârste” sau cu motive geometrice şi avimorfe, sunt prezentate, într-o policromie vie şi “păretare”, ”cergi” în care predomină motivele florale stilizate, carouri.

Țesăturile de interior, aflate în “stiva de zestre" sau îmbrăcând pereții camerei, aparțin repertoriului decorativ în “vârste" unul dintre cele mai vechi şi mai bine reprezentate din toată exprimarea artei populare româneşti.

Deși toate exponatele au statut de unicat, uneori, între ele există scăpărări de asemănare. Un grăitor exemplu ni-l oferă cele cinci ştergare de perete provenind din zona etnografică Gura Humorului, reunite într-o singură vitrină, care au ca numitor comun aceleaşi motive ornamentale, dar observăm că dispunerea acestora şi cromatica este diferită de la un exemplar la altul....

Ion Cruceanu

Pe câmpul alb al “ștergarelor” stau scrise gânduri de demult, într-o gamă de motive ornamentale deosebit de variată: jocuri de linii şi puncte, romburi şi pătrate, păsări, fluturi şi pomi.

Pe unul dintre ștergare se conturează silueta elegantă a bradului, într-o stilizare rafinată, purtând în vârf sfântul semn al crucii. Bradul este simbol al vieţii, însoțind românul şi la petrecerile lui de veselie dar şi pe ultimul drum spre locul de veci.

Ion Cruceanu

Între țesăturile expuse admirăm bătrânele grindăraşe, läicere înguste pentru grindă, țesute din lână colorată vegetal, precum și ochioasele ştergare.

La aceasta se mai adaugă şi faptul că roata timpului nu stă niciodată în loc, purtându-ne pe tărâmuri de "dinainte vreme" or poposind în realitatea contemporană. Dar în ambele cazuri suntem ancorați în traditie, firul cel nou, deşi mult mai subţire, find tors din acelaşi ştiut caier de demult.

Ion Cruceanu

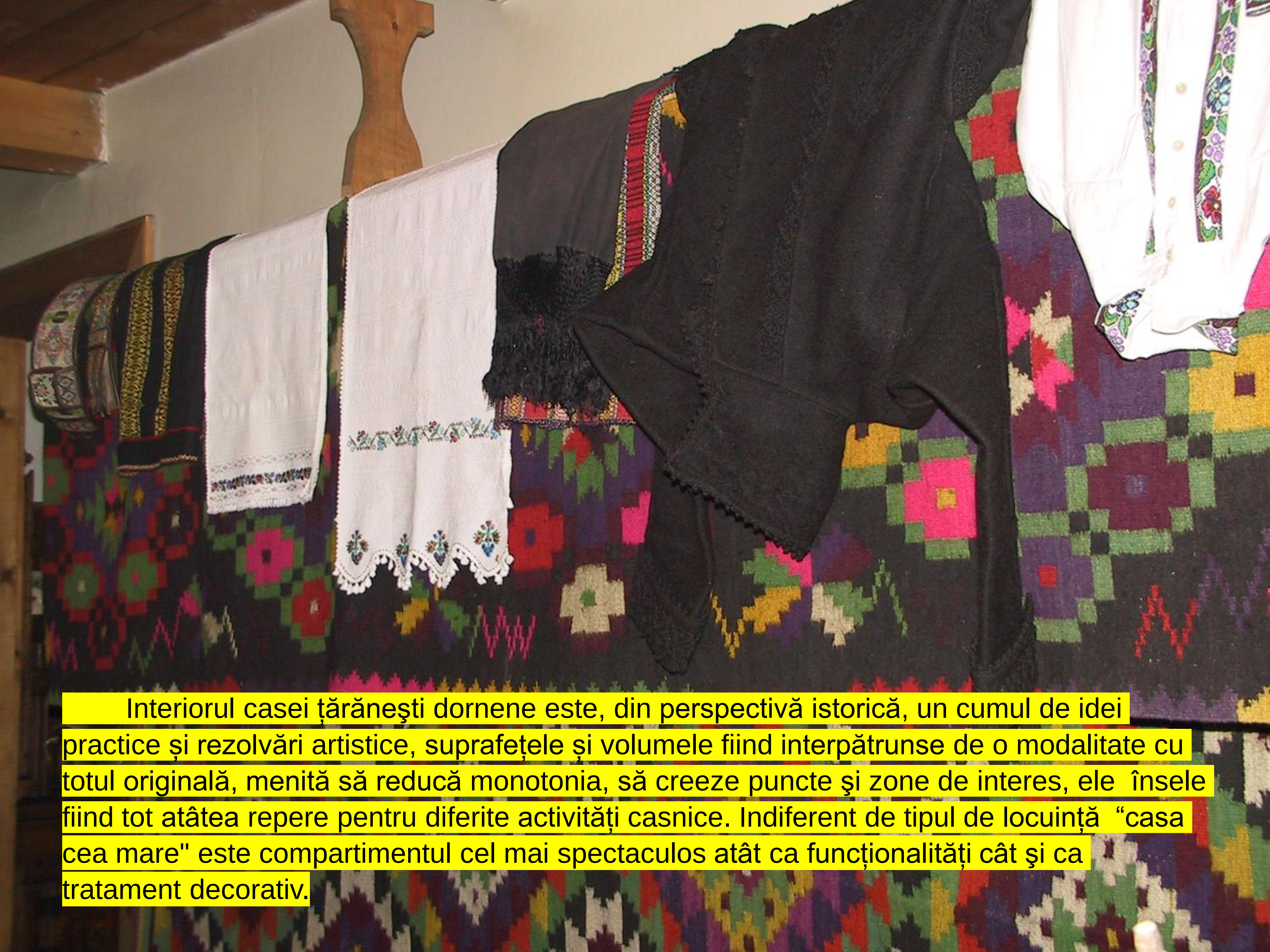

interiorul
tradițional

Interiorul casei ţărăneşti dornene este, din perspectivă istorică, un cumul de idei practice și rezolvări artistice, suprafețele și volumele fiind interpătrunse de o modalitate cu totul originală, menită să reducă monotonia, să creeze puncte şi zone de interes, ele însele fiind tot atâtea repere pentru diferite activități casnice. Indiferent de tipul de locuință “casa cea mare" este compartimentul cel mai spectaculos atât ca funcționalități cât şi ca tratament decorativ.

Textilele de înfrumusețare a interiorului, grindăraşele, țesăturile de perete si laițe, ştergarele prind în jocul ițelor motive vechi țesute dintotdeauna în stativele gospodinelor de pe văile Bistriței și Dornelor. Alături de cele mai vechi, în vârste sau cu motive geometrice şi avimorfe, sunt prezentate, într-o policromie vie, şi păretare, cergi în care predomină motivele florale stilizate, carouri.

Pentru ca restituirea prin muzeu a ambianței casei țărăneşti să fie cât mai realizată, au fost reconstituite două bucătării tradiționale, “casa cea mică" în lexicul popular zonal, care au ca volum principal vatra, punctul de maxim interes mai ales pentru polifuncționalitatea ei: prepararea hranei, loc de odihnă și dormit, sursă de căldură, geneză mirifică de basme și înţelepciune.

“Casa cea curată„ fiind spațiu de reprezentare, cumulează vârfurile de realizare ale industriei casnice ţărăneşti, în ce privesc țesăturile, piesele de port, celelalte elemente care pot contribui la o cât mai bună imagine.

Vatra deschisă este modelul cultural mai vechi, de adâncă întoarcere în istorii, care beneficiază de un inventar specific, la care s-au adăugat: lanțul, pirostreii, vătraiul. Bucătăria cu sobă şi cuptor este o realizare relativ recentă, făcută în numele unor căutări de ameliorare a condițiilor de viață.

ceramicã populară

În sala a treia sunt reunite câteva zeci de exemplare de ceramică utilitară şi decorativă, reprezentând centre de olari ale căror activități sunt de mult timp cunoscute.

Ceramica de Păltinoasa era destinată mai ales trebuințelor casnice, astfel încât formele cele mai întâlnite sunt străchinile, ulcioarele, oalele de sarmale.

Ceramica nouă de Rădăuți, desemnată şi să smălțuiască policrom interiorul tradițional, se prezintă sub forme de străchini, ulcioare, ploști, figurine bogat decorate cu elemente geometrice, florale stilizate, elemente figurative.

Uneori, în decorația vaselor ceramice "soarele" este redat prin motivul ornamental, "creasta cocoșului" corelarea dintre cântecul cocoşului şi răsăritul soarelui fiind evidentă. Spun bătrânii, că dacă n-ar cânta cocoşul n-ar mai răsări Sfântul Soare, datător de viață. Sfântul soare care a luminat şi calea creatorului țăran din această zonă de munte, presărată cu împliniri, care ating perfecțiunea.

Ion Cruceanu

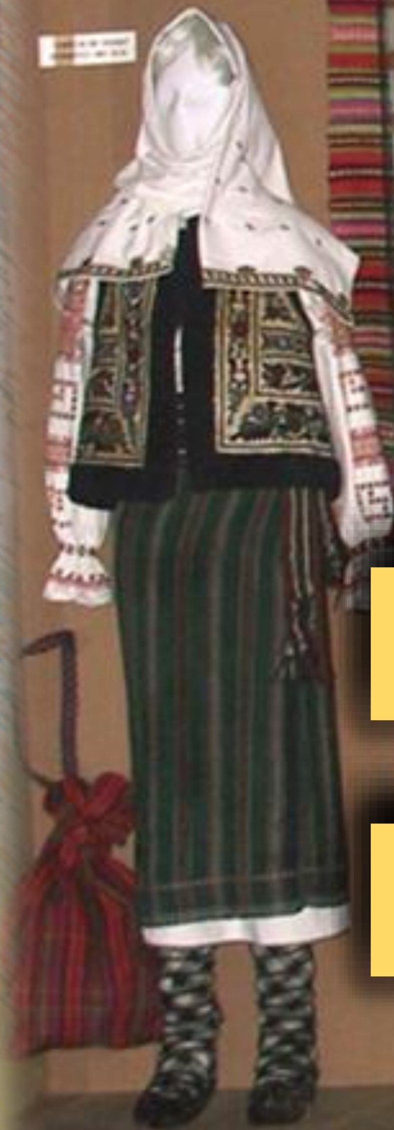

portul popular

Sala centrală a muzeului este destinată portului popular, domeniu reprezentativ al întregii arte populare româneşti. Implicarea istorică a acestui gen trimite documentar la elemente de sorginte dacică.

Această existenţă în continuitate în pofida atâtor vicisitudini, ce-au marcat istoria poporului român, fac din portul popular un adevărat monument înălţat permanenței existențe româneşti.

Elementele reprezentative ale portului popular sunt expuse în următoarea încăpere, având prioritate piesele cele mai realizate din punct de vedere artistic: bondita, cămașa, catrința. Pentru întregirea ansamblurilor sunt prezentate și anexe de port precum traiste, trăistuțe și țesături de traistă în carouri, ştergare, măşti asociate tradițiilor şi obiceiurilor.

Râuri drepte, table

Varianta dominantă a compoziţiei ornamentale în Bucovina este aceea cu decorul mânecii realizat din trei unităţi distincte, constituind elementele stabile ale compoziţiei : altiţa, încreţul şi râurile sau tabla, variantă construită pe tipul II de croi, varianta II b, aceea cu altiţa croită separat.

T.Bănățeanu

Râuri oblice (costișete)

Ponderea culorilor în ornamentația cămășii cu altiță din Bucovina

(cu variatii in functie de subzona etnografică, vechime, tradițiile locale)

Cămaşa este definitorie prin broderia ei, sistemul complex de semne care, intiţial, au avut valoare simbolică şi apoi au devenit motive decorative, limbajul cromaticii, prin modul în care se asociază în compozitii aparent statice, repetitive.
Ea, de fapt, vorbeşte despre vârsta purtătoarelor, statutul civil- fetiţe mici, domnişorici, adică fete de măritat, neveste tinere, neveste în a doua tinereţe şi femei bătrâne.

Doina Dascălu Işfănoni

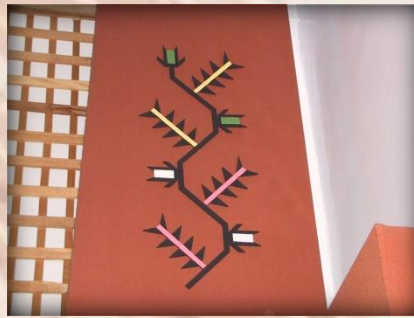

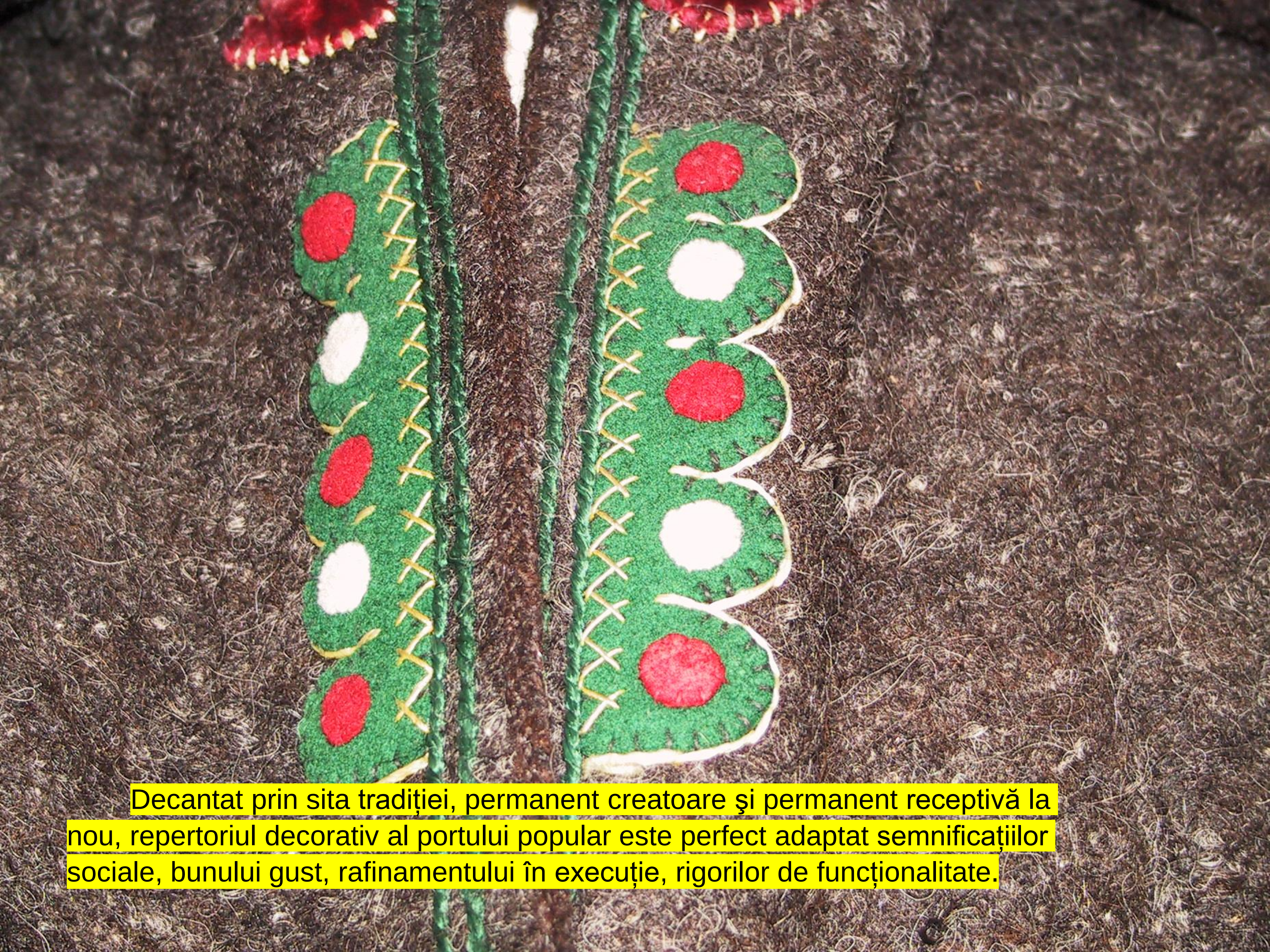

Decantat prin sita tradiției, permanent creatoare şi permanent receptivă la nou, repertoriul decorativ al portului popular este perfect adaptat semnificațiilor sociale, bunului gust, rafinamentului în execuție, rigorilor de funcționalitate.

Zona DORNELOR

Costumul de bărbat din Dorna Candreni *purtat la începutul secolul trecut beneficiază de aceeaşi bondiță din blană, bogat decorată cu fir de lână, policrom, cusută în elemente geometrice şi florale stilizate; ițarii din lână, țesuți, sunt încreţiţi pe picior, prinşi sub obielele de pănură, strânse sub "nojițele" din păr ale opincilor.*

Costumul bărbătesc din Cosna *adaugă în prezentare cizmele şi căciula, ca piese ale portului de sărbătoare.*

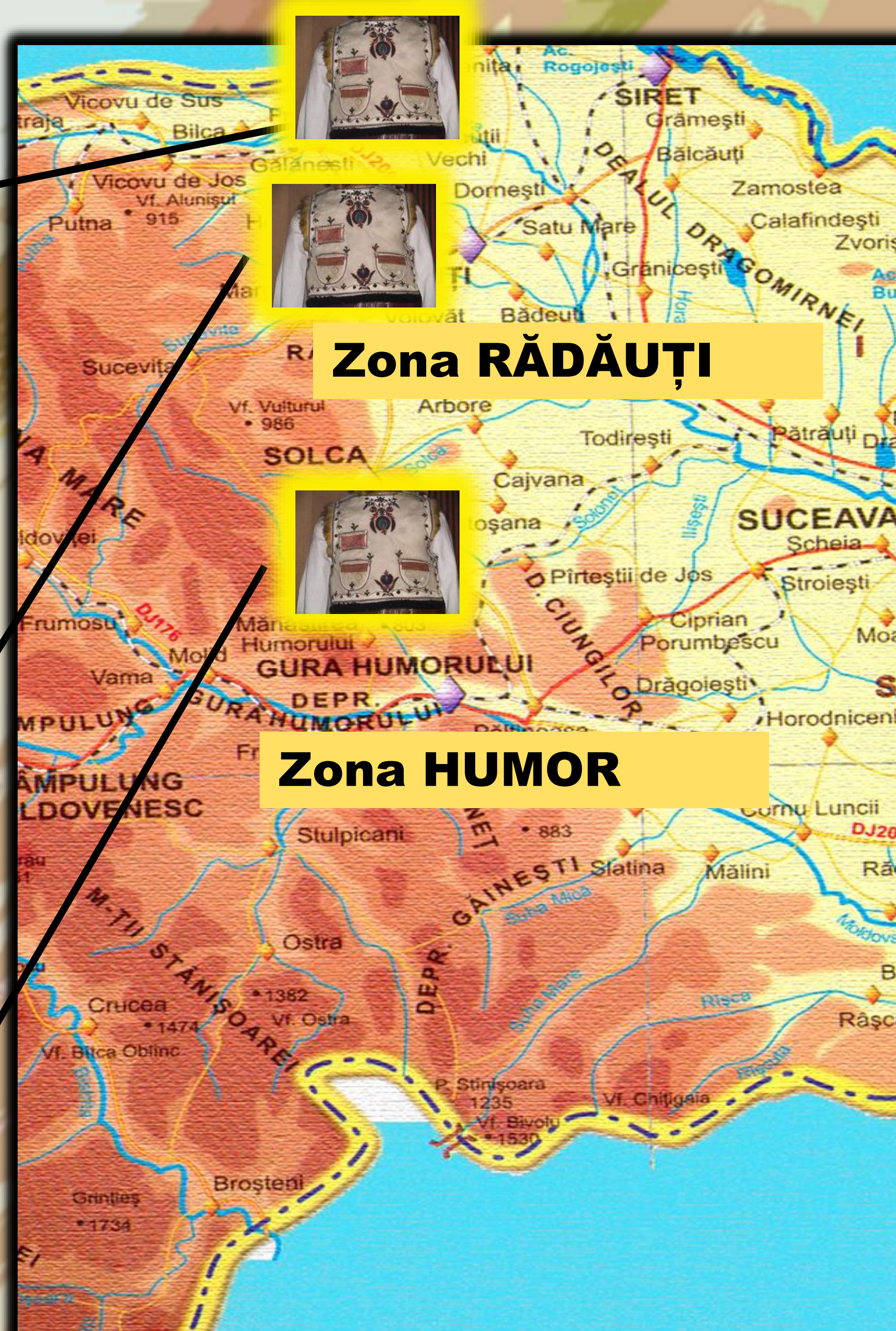
Costum de femeie din Panaci: *bondița din blană este împodobită cu elemente decorative florale stilizate, brodate policrom, iar "primul" ce marchează contururile este țesut. Catrința în "vârste" alternânde, cade peste obielele din pănură şi opincile cu "gurgui". Între accesoriile de port sunt prezentate frânghiile, minişterguri, traista.*

Portul bărbătesc din această zonă degajă o anumită sobrietate, remarcă valabilă pentru întreg teritoriu românesc, şi se detaşează din simplitatea şi puținătatea elementelor decorative; acestea se mărginesc la a marca, aproape sugera, contururile şi croiul, zonele decorate rămânând gulerul şi “manşetele", de multe ori realizate cu mărgele. Aceste caracteristici generale sunt ilustrate prin portul de Frătăuți cu pieptar, chimir, opinci și traistă. Cheptarul este croit clasic, cu zone de broderie restrânse; se evidențiază chimirul din piele, cu motive geometrice realizate prin ștanţare.

Bondițele sau,boandele" sunt confecționate din blană cu “prim" din blană de miel (Gălăneşti) sau de dihor (Horodnic).

Decorația policromă marchează contururile, “pieptii", iar în zona spatelui, motivele decorative se aglomerează în registre, spre talie.

Zona Humorului este ilustrată prin ansambluri de port femeiesc (Solca şi Stupca) şi unul bărbătesc (Dragoieşti). Piesa marcantă este şi aici cămaşa de femeie, cusută în motive geometrice cu lână în roșu şi negru, în zone dense, la altiţă şi gât; pe lângă bondița cu prim şi elemente florale brodate pe stanii din față, apare la costumul din Stupca, bondita albă cu accente de culoare neagră pe cusături.

Cămaşa zonei este croită din pânză de bumbac sau de in, încreţită la gât, cu altița adăugată, “încreț" şi zone intens decorate pe piept și mâneci Elementele decorative aparțin repertoriului geometric şi floral stilizat, reluat în şiruri. Culorile cele mai utilizate sunt roşu şi negru; mai apar pe lângă acestea, albastrul şi galbenul. Impresia de frumos este susținută şi amplificată de prezența în realizarea decorației a unor materiale ca firul metalic, mărgelele, paietele. Râurile “costişete" ce traversează mânecile (Costișa), încreţul dezvoltat pe mai multe registre (Muşenița), altița brodată cu lână (Horodnic), sunt alte elemente de referință ale acestui grup de piese.

ciupag
(brezărău)

altiță

încreț

râuri

pumnaș

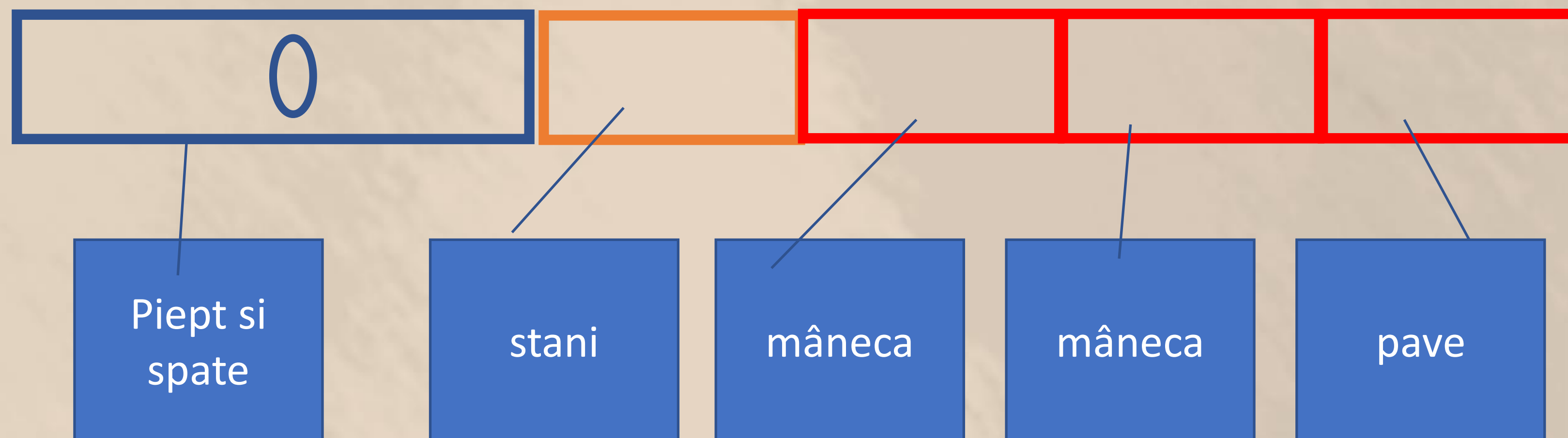
stan (pieptul cămășii)

Tipologic, portul bucovinean se încadrează tipului de largă circulație în zonele din estul lanţului carpatic, şi în unele zone din sudul acestuia.

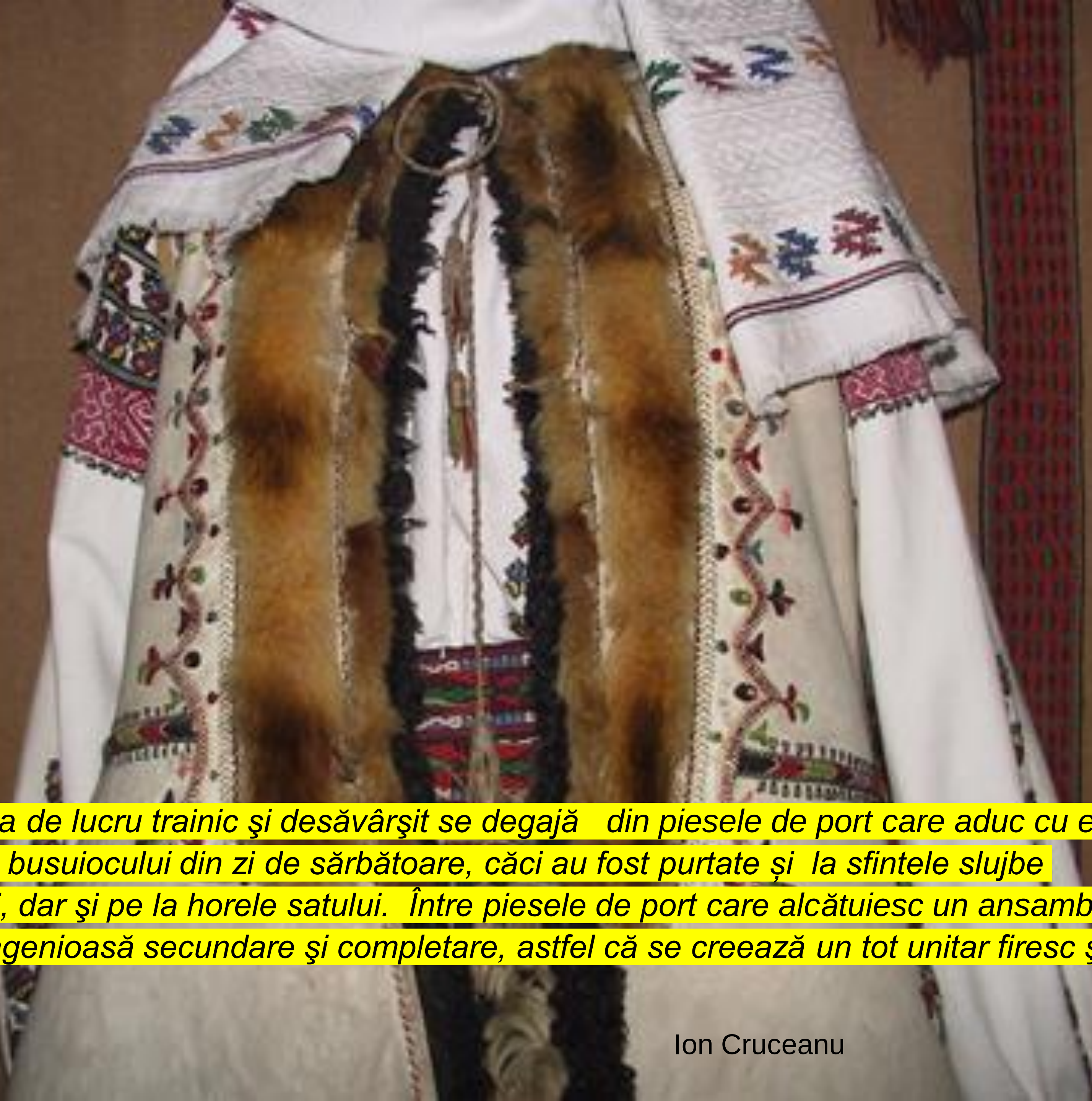

Cămaşa, bine chibzuită în croi, raportând cu multă grijă, forma sa siluetei corpului femeiesc, este atent elaborată şi din punct de vedere decorativ, constituind, prin ornamentica sa, punctul de rezistenţă al împodobirii vestimentare.

Decorul apare organizat în spaţii diferit dimensionate, bine delimitat în aşa numiţii « câmpi ornamentali », repartizaţi pe multiple sisteme compoziţionale.

T. Bănățeanu

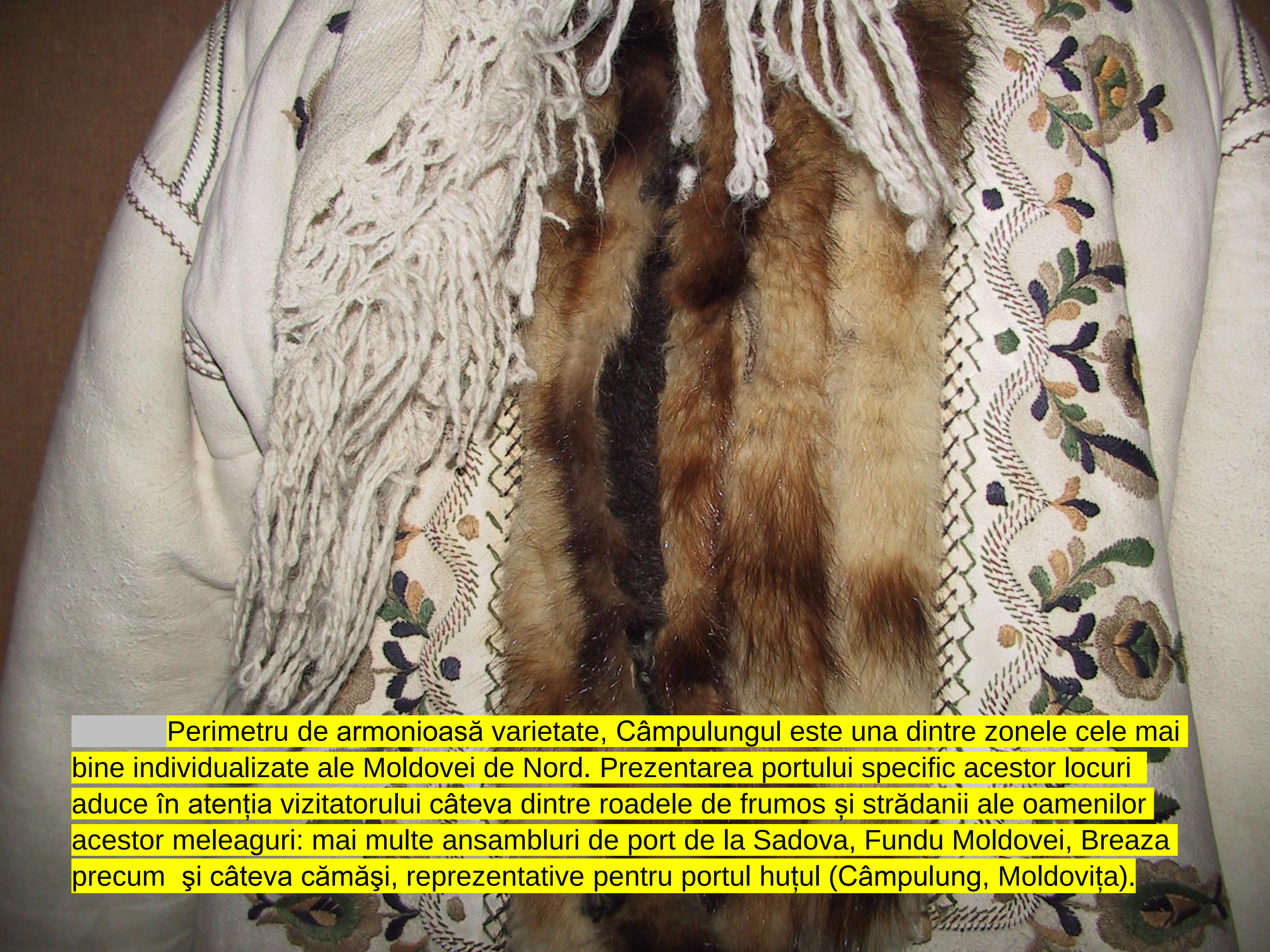

COSTUM DE DRAGOEŞTI
INCEPUTUL SEC. XX

Impresia de lucru trainic şi desăvârşit se degajă din piesele de port care aduc cu ele mireasma busuiocului din zi de sărbătoare, căci au fost purtate și la sfintele slujbe bisericeşti, dar şi pe la horele satului. Între piesele de port care alcătuiesc un ansamblu există o ingenioasă secundare şi completare, astfel că se creează un tot unitar firesc şi armonios.

Ion Cruceanu

Perimetru de armonioasă varietate, Câmpulungul este una dintre zonele cele mai bine individualizate ale Moldovei de Nord. Prezentarea portului specific acestor locuri aduce în atenția vizitatorului câteva dintre roadele de frumos și strădanii ale oamenilor acestor meleaguri: mai multe ansambluri de port de la Sadova, Fundu Moldovei, Breaza precum şi câteva cămăşi, reprezentative pentru portul huțul (Câmpulung, Moldovița).

Varietatea materialelor de execuție, ingeniozitatea croiului şi mai ales a rezolvărilor decorative, conferă acestui domeniu particularități greu de egalat.

Portul bărbătesc din zona Rădăuți degajă o anumită sobrietate, remarcă valabilă pentru întreg teritoriul românesc, şi se detaşează din simplitatea şi puținătatea elementelor decorative; aceste caracteristici generale sunt ilustrate prin portul de Frătăuți cu pieptar, chimir, opinci și traistă. Cheptarul este croit clasic, cu zone de broderie restrânse; se evidențiază chimirul din piele, cu motive geometrice realizate prin stanţare.

Varietatea morfologică, sesizată în chiar limitele aceleiaşi zone, trădează marea disponibilitate de creație, calitate redescoperită şi în cazul realizărilor decorative.

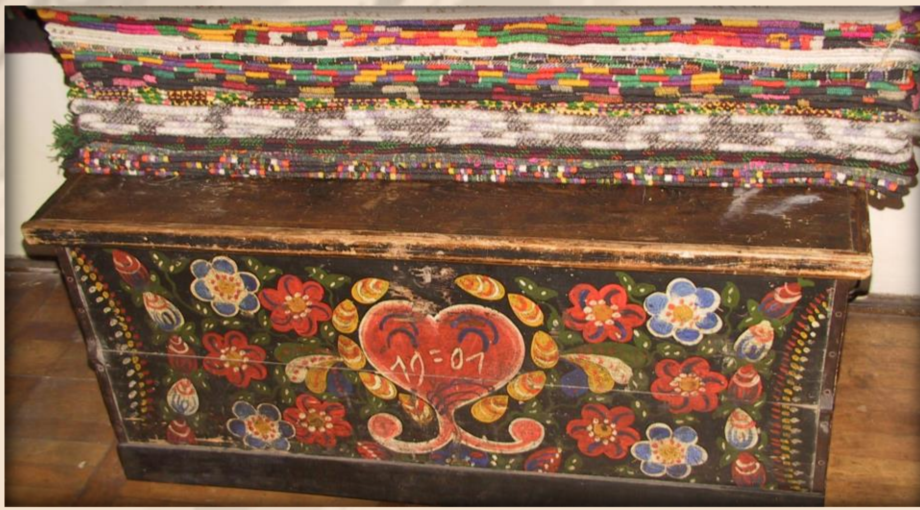

Ansamblurile de port, bondita, cămașa, catrința sunt piesele cele mai realizate din punct de vedere artistic: sunt prezentate și întregite împreună cu anexe de port precum traiste, trăistuțe și țesături de traistă în carouri, ştergare, măşti asociate tradițiilor şi obiceiurilor.

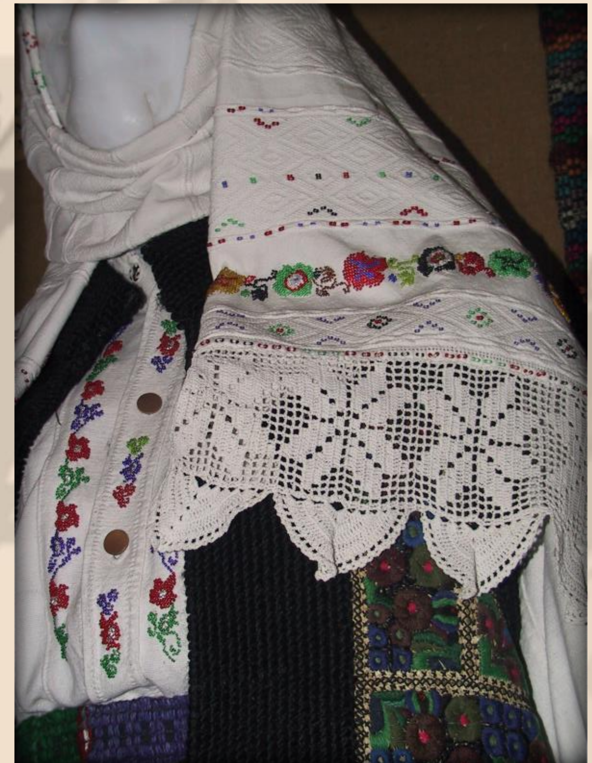

Cămaşa portului românesc este piesa cea mai încărcată de semnificații: rod al muncii şi priceperii fiecărei fete, cămaşa este „documentul" cu care tânăra se acreditează în fața colectivității săteşti. Din acest motiv, căutările şi reuşitele în realizarea decorativă ating valori înalte.

CÂMPI ORNAMENTALI

Motivele decorative ale altiței pot fi ţesute, cusute, brodate și cu adăugiri de “horboțică“ realizate prin croșetare**.**

Mâneca croită dintr-o bucată avea sub braț o “pavă” pentru ușurința mișcării, fiind prin altiță și râuri zona cu cea mai mare încărcătură decorative.

Manșeta cămășii tradiționale, încrețită, “pumnașul” beneficia și el de decorare de multe ori cu însemne tricolore.

“Brezărăul” strângea în jurul gâtului “foile” croiului, fiind, la rândul lui, decorat simplu, în culorile dominante ale altiței.

Râul/râurile sunt șirul/șirurile de elemente decorative care se desfășoară de-a lungul mânecilor, într-o varietate de motive și soluții decorative

Pieptul cămășii femeiești beneficia de un supliment decorativ vertical, simplu, care nu trebuia să facă concurență râurilor.

Accesoriile de port sunt şi în această zonă bine ilustrate, ele completând şi subliniind ansamblul: baticul din lână sau ștergarul de cap cusut cu fir, nelipsita traistă în carouri, opincile şi obielele din pănură, susțin cu măsură și echilibru, ansamblul.

Din zona etnografică Rădăuți sunt prezentate mai multe costume tradiționale din Gălăneşti, Horodnic, Muşenița, Costişa, Frătăuți. Fără a fi mai vechi de mijlocul secolului al XIX-lea ansamblurile de port au fost astfel constituite încât să ofere o imagine de ansamblu asupra domeniului.

Cămaşa zonei este croită din pânză de bumbac sau de in, încreţită la gât, cu altița adăugată, “încreț'' şi zone intens decorate pe piept și mâneci.

Decorația policromă marchează contururile, “piepții", iar în zona spatelui, motivele decorative se aglomerează în registre, spre talie.

Funcţia bondiței este asigurată, în parte, de “cheptar" care beneficiază de un croi asemănător şi aceeaşi tratare decorativă.

Portul bărbătesc din zonă degajă o anumită sobrietate, remarcă valabilă pentru întreg teritoriu românesc, şi se detaşează din simplitatea şi puținătatea elementelor decorative; acestea se märginesc la a marca, aproape sugera, contururile şi croiul, zonele decorate rămânând gulerul şi manşetele, de multe ori realizate cu mărgele.

Ponderea motivelor decorative în ornamentația cămășii cu altiță din Bucovina

(cu variante in functie de subzona etnografică, perioada, traditiile locale)

geometrice

scheomorfe

vegetale

florale

creștine

Camaşa este din plin decorată, având o anume densitate la altiță, pe mâneci şi pe stani, în proporţionare şi dispunere, predominante fiind elementele decorative geometrice.

Despre cămăşile de sărbătoare etalate în expoziția de bază, fie că sunt femeieşti, fie că sunt bărbăteşti, putem afirma că toate sunt desăvârşiri ale creativității artistice tradiționale, primind cu prisosință calificativul de valori patrimoniale.

Ion Cruceanu

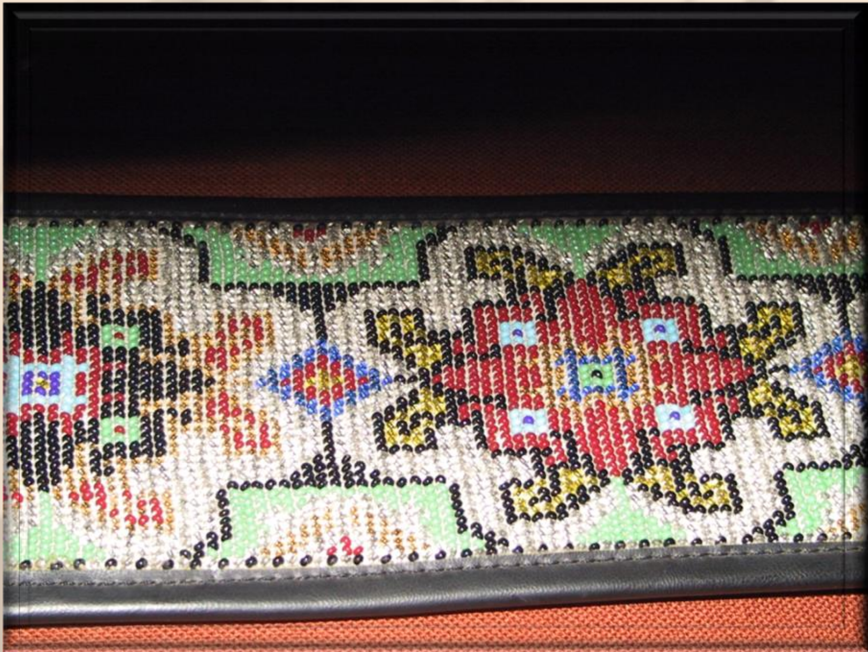

COSTUM DE DO
CANDRENILOR
INCEPUT SEC

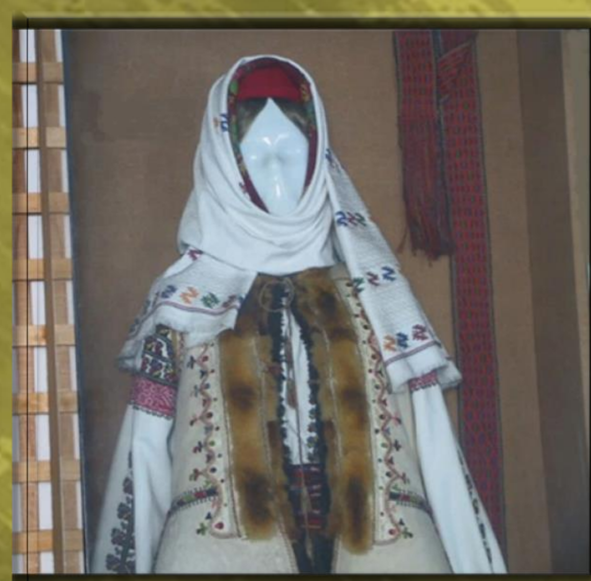

COSTUM DE HORODNIC
INCEPUTUL SEC. XX

COSTUM DE FRATAUTI
SFIRSITUL SEC. XIX

COSTUM DE STUPCA
INCEPUTUL SEC.XX

Catrința portului femeiesc este în “vârste” mărginite de „bete", predominând coloristic-rosu; catrința huțulă are în compunere şi culoarea verde, dispusă în “vârste” înguste, alternânde, marcate cu negru.

tradiții populare

păscăriță

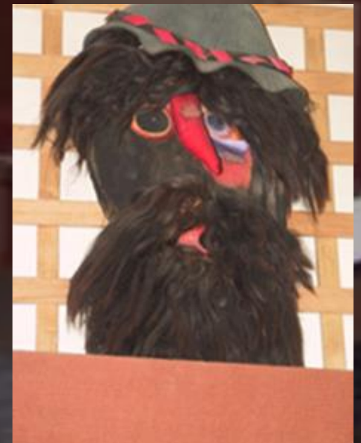

Exponatele care ilustrează manifestările şi obiceiurile ce se grupează în jurul momentelor calendaristice ale Craciunului şi Anului Nou au în prim plan "capra" unul dintre jocurile cele mai îndrăgite în arealul moldovenesc, constituindu-se ca un moment bine invocat în "alaiul" traditional.

Compania acestui protagonist este susținută de o suită de măşti de inspirație animalieră şi antropomorfă, de o largă varietate morfologică şi de materiale de execuție, ambele stând sub semnul celei mai variate inspirații.

Cu titlul de inedit in acest peisaj se înscriu “ceacurile" - nişte coifuri executate din pene, amplu drapate, vopsite în culori vii, componentă principală a costumului de inspiratie militară, purtat de cei ce desfăşoară acțiunea din jocul “Împăraților".

MASCA DE BERBECE

